

Οι βαθμίδες της πνευματικής ζωής σύμφωνα με τον άγιο Μακάριο τον Αιγύπτιο

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Οι πενήντα Πνευματικές Ομιλίες που έφθασαν μέχρι σήμερα με το όνομα του αγίου Μακαρίου του Αιγυπτίου, γνωστού επίσης και ως αγίου Μακαρίου του Μεγάλου, συνιστούν μία από τις σπουδαιότερες πηγές στην ιστορία της πρώιμης μυστικής Θεολογίας καθώς η επίδρασή τους υπήρξε αδιαφιλονίκητη σε ολόκληρη την ιστορία του Χριστιανισμού, ανατολικού και δυτικού[1].

Ο Μακάριος αντιλαμβάνεται τη θεολογία ως χάρισμα, βίωμα και εμπειρία, έργο αληθείας που πραγματοποιείται μέσα στην ανθρώπινη ψυχή και όχι ως μία αποκομμένη εγκεφαλική σύλληψη: *“Οὐ γάρ εἰσιν ἀπλῶς λόγοι λαλούμενοι, ἀλλὰ ἔργον ἀληθείας ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ γενόμενον”*[2]. Ο λόγος του είναι εικονικός, βιωματικός και σαφής. Η απόσταση θεωρητικής γνώσης και προσωπικής μέθεξης προβάλλει αγεφύρωτη γιατί, όπως τονίζει, αλλιώς αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τα πράγματα και αλλιώς τα πραγματοποιεί το Άγιο Πνεύμα[3]. Ο χριστιανισμός, ως ζωή, μετοχή και γνώση[4], απευθύνεται σ’ όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως: *“Ἡ σαγήνη τῆς χάριτος ἐφαπλοῦται ἐπὶ πάντα, καὶ ζητεῖ ἀνάπαυσιν. Ἄλλ’ οἱ ἄνθρωποι οὐ ὑπακούουσι”*[5]. Η ανταπόκριση του ανθρώπου στην κλήση του Θεού εξαρτάται από την αυτεξούσια διάθεση για μίμηση του θείου προτύπου, όπως φανερώθηκε στο πρόσωπο του Χριστού[6]. Η μίμηση του Χριστού όμως δεν πραγματοποιείται κατά τρόπο αυτόματο και ακαριαίο. Στην ασκητική γραμματεία απαντάται πολύ συχνά η έννοια της κλίμακας, που στη μεταγενέστερη μοναστική παράδοση καθιερώνεται και ως ένας ιδιαίτερος θεολογικός όρος. Είναι η έννοια που περιγράφει τη σταδιακή και μαρτυρική κατά βαθμίδες πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου.

Ο άγιος Μακάριος εισηγείται τη διάκριση σε **αἴσθηση**, **φωτισμό** και **αποκάλυψη**. Η συμβολή του στην περιγραφή των βαθμίδων είναι περιορισμένη, όμως διαφωτιστική. Το μοναδικό αυτό απόσπασμα υποστηρίζει ότι *«ἔστιν αἴσθησις, καὶ ἔστιν ὁρασις, καὶ ἔστιν φωτισμός. Καὶ οὗτος ὁ ἔχων τὸν φωτισμόν, μείζων ἐστὶ τοῦ ἔχοντος τὴν αἴσθησιν. Ἐφωτίσθη γὰρ ὁ νοῦς αὐτοῦ, ὡς ὅτι μερίδα τινὰ μείζοντα ἔλαβε παρὰ τὸν τὴν αἴσθησιν ἔχοντα, ἐπειδὴ εἶδεν ἐν ἑαυτῷ τινὰ πληροφορίαν ὁράσεων. Πλὴν ἄλλο ἐστὶν ἀποκάλυψις, ὅτε πράγματα μεγάλα καὶ μυστήρια Θεοῦ ἀποκαλύπτεται τῇ ψυχῇ»*[7].

Ωστόσο ο διαχωρισμός των βαθμίδων είναι πάντοτε σχετικός και ποτέ απόλυτος. Η αύξηση στη γνώση και τη ζωή αφορά τη δράση μιας δυναμικής εξέλιξης που δεν μπορεί να περιοριστεί σε συγκεκριμένα δομικά πλαίσια.

Η τελειότητα αντιμετωπίζεται ως μια κατάσταση δυναμική και ποτέ στατική. Ο κίνδυνος της αμέλειας πάντοτε υποβόσκει αποτελώντας την αχίλλειο πτέρνα της ανθρώπινης αύξησης και προκοπής. Στο ερώτημα *“εἰ δύναται πεσεῖν ἄνθρωπος ἔχων χάρισμα”* ο Μακάριος αποκρίνεται ότι εάν αμελήσει είναι δυνατόν να αμαρτήσσει.[8] Η στάση της επανάπαυσης σε κάθε βαθμίδα της πνευματικής αναγωγής αποδεικνύεται θανατηφόρα και καταστροφική.[9] Ακόμη και οι *“γευσάμενοι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ”* μπορεί να εκπέσουν τη στιγμή που θα αρνηθούν τη συμφωνία με τη θεία χάρη και να γίνουν χειρότεροι από τότε που ήταν κοσμικοί, όχι γιατί ο Θεός είναι τρεπτός ούτε γιατί το Άγιο Πνεύμα

εξασθενεί, αλλά επειδή οι άνθρωποι αρνούνται τη χάρη του Θεού εκτρέπονται σε μύρια κακά.[10] Η σταθερή επιμέλεια των χριστιανών συνίσταται στη διατήρηση της προσοχής τους, ώστε η συμφωνία ανάμεσα στη θεία χάρη και το αυτεξούσιο να παραμένει μόνιμη και συνεχής.[11] Η γεύση της τελειότητας δεν επιβεβαιώνει παρά την επίγνωση της ατέλειάς της.[12] Συνεπώς, η μεγαλύτερη πλάνη στη διεξαγωγή του πνευματικού αγώνα αποδεικνύεται η στατική αντιμετώπιση της θείας χάρης και ανθρώπινης τελείωσης: “Οὕτως γὰρ πολλοὶ ἐπλανήθησαν χάριτος εἰς αὐτοὺς γενομένης. Ἐνόμισαν ὅτι κατέλαβαν τὴν τελειότητα, καὶ ἔλεγον, Ἄρκεϊ ἡμῖν, οὐ χρήζομεν· ἀλλ’ ὁ Κύριος οὔτε τέλος ἔχει, οὔτε κατάληψιν. Καὶ οἱ χριστιανοὶ οὐ τολμῶσιν εἰπεῖν, ὅτι Κατελάβομεν, ἀλλὰ τεταπεινωμένοι εἰσὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας...”.[13] Μ’ αυτόν τον τρόπο πιστοποιεί ότι ο δρόμος και ο αγώνας για την τελείωση και τη θεογνωσία είναι απέραντος, απεριόριστος, ακατάληπτος και ατελεύτητος.

[Συνεχίζεται]

[1] Βλ. Γ. Φλορόφσκυ, *Οι βυζαντινοί ασκητικοί και πνευματικοί πατέρες*, (Μτφ. Παναγιώτου Κ. Πάλλη), Θεσσαλονίκη 1992, σ. 241.

[2] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ Α΄, PG 34, 460 C και Herman Dörries – Erich Klostermann – Matthias Kroeger, *Die 50 Geistlichen Homelien des Makarios*, Berlin 1964, 1,10 σσ. 10-11.

[3] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΖ΄, PG 34, 632 B και H. Dörries, ό.π., 17,12 σ. 174

[4] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΖ΄, PG 34, 623 C και H. Dörries, ό.π., 17,13 σ. 174: “Ὁ γὰρ χριστιανισμὸς βρωσίς ἐστι καὶ πόσις· καὶ ὅσον τις ἐσθίει ἀπ’ αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἡδύτητος ἐπιπλεῖον ἐρεθίζεται ὁ νοῦς ἀκατάσχετος καὶ ἀκόρεστος ὑπάρχων καὶ ἀπλήστως ἐπιζητῶν καὶ ἐσθίων”.

[5] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΕ΄, PG 34, 612 B και H. Dörries, ό.π., 15,52 σ. 156.

[6] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΒ΄, PG 34, 560 BC και H. Dörries, ό.π.,12,5 σσ. 109-110.

[7] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ Ζ΄, PG 34, 525 D και H. Dörries, ό.π., 7,5 σ. 75.

[8] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΕ΄, PG 34, 585 C και H. Dörries, ό.π., 15,16 σσ. 136-137: “Ἐν ἀμελήσῃ πίπτει· οἱ γὰρ πολέμοιοι οὐδέποτε ἀργοῦσι, οὔτε θρηνοῦσι πολεμοῦντες· πόσω μᾶλλον σὺ οὐκ ὀφείλεις παύσασθαι ἀπὸ τῆς ζητήσεως τῆς πρὸς Θεόν; πολλὴ γάρ σοι ζημία γίνεται ἀμελοῦντι, εἰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μυστηρίῳ τῆς χάριτος δοκεῖς ἐξετάζεσθαι”.

- [9] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ Δ', PG 34, 489 A και H. Dörries, ό.π., 4,21 σ. 42.
- [10] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΙΕ', PG 34, 600 D και H. Dörries, ό.π., 15,36 σ. 148.
- [11] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΚΖ', PG 34, 705 ABC και H. Dörries, ό.π., 27,16 σσ. 226-227.
- [12] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ Η', PG 34, 532 B και H. Dörries, ό.π., 8,5 σσ. 82-83.
- [13] Ὁμιλίας Πνευματικαὶ ΚΣΤ', PG 34, 685 B και H. Dörries, ό.π., 26,17 σ. 212.